

אזרחות

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וארבעים וחמש דקות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים. עליך לענות על שאלות משני הפרקים על פי ההנחיות בכל פרק.
- פרק ראשון – $(18 \times 1) + (10 \times 2) + (6 \times 2)$ – 50 נקודות
- פרק שני – $(18 \times 1) + (10 \times 2) + (6 \times 2)$ – 50 נקודות
- סך הכול – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – דת, חברה ומדינה בישראל (50 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על שאלה 1 – חובה (18 נקודות לשאלה),
על שתיים מן השאלות 2–4 (לכל שאלה – 10 נקודות),
ועל שתיים מן השאלות 5–8 (לכל שאלה – 6 נקודות).
עיין בקטע ובקריקטורה שלפניך וענה על השאלות לפי ההוראות.

המדינה היהודית צריכה לטפל בשירותי הדת?

כשהתברר עומק המחסור במים בישראל, הוחלט להקים מתקני התפלה. ארבעה מתקני התפלה גדולים הוקמו על ידי יזמים פרטיים. הם מספקים לנו מים באיכות טובה ובמחיר נמוך בהרבה מן המחיר שהיה צפוי. בעקבות זאת החליטה הממשלה אף היא להקים מתקן התפלה. אך לעומת המתקנים שהקימו היזמים, המתקן של הממשלה לא פעל כראוי במשך זמן רב, ולכן לא הצליח לספק את כמות המים המתוכננת. עלות התיקון שלו מוערכת במאות מיליוני שקלים, ויש אומרים שיותר.

ומה אני לומד מזה, כמו מהרבה מקרים דומים? שיש דברים שהמדינה צריכה לעשות, ויש דברים שלא. רק המדינה שומרת עלינו, רק המדינה קובעת את מדיניות ההגירה, רק המדינה שופטת פושעים. אבל המדינה אינה מצטיינת באספקת שירותים.

מטעמים היסטוריים לממשלה יש מונופול על רבים משירותי הדת. לדעתי אין לזה שום סיבה, אין בזה שום היגיון וזה לא יעיל. נדמה לי שיש כאן בלבול בין עם ישראל לבין מדינת ישראל, שהיא כלי אחד מבין עוד כלים המשמשים את העם.

לדוגמה בתי הכנסת שלנו אינם מנוהלים בידי המדינה. אין שום היגיון שהמדינה מנהלת בתי קברות אך לא בתי כנסת. אין היגיון, אבל יש מזל: בתי הכנסת מוקמים ומנוהלים ביוזמה פרטית וקהלית. בזכות זה יש בישראל כ־15 אלף בתי כנסת, ובהם מגוון גדול של נוסחים ומנהגים, וכך כל אחד יכול למצוא בהם את מקומו. יש בתי כנסת הפתוחים כל יום, כל היום, לתפילה וללימוד ויש כאלה שעומדים ריקים רוב הזמן ומתמלאים מתפללים רק בשבתות ובחגים ובעיקר בתפילות יום כיפור. בתי הכנסת שלנו מבטאים את עם ישראל - הן את האנשים המקפידים על כל פרטי ההלכה הן את האנשים שאינם מקפידים על כל הפרטים - הרבה יותר מבתי הקברות, שהם בניהול ממשלתי.

"עם ישראל" אינו "ממשלת ישראל". עם ישראל הוא היחידים והקהילות והם מתארגנים בעצמם ומקימים רשת אדירה של בתי כנסת, לתפארת עמנו. לא צריך בשביל זה אישור על תקציב בחותמת של פקיד ממשלתי. לטעמי, אין ערך דתי או אחר במונופול של הממשלה על שירותי הדת, כמו הפיקוח על כשרות ועל בתי קברות. המדינה צריכה להסתפק בתפקיד של מְאָסֵדֵר (רגולטור), ורק לפקח על גופים שהאחריות שלהם היא השגחת כשרות או ניהול בתי קברות, כפי שהיא מפקחת בתחומים אחרים. יותר מזה אנחנו לא צריכים.

(מעובד על פי הרב ח' נבון, "המדינה היהודית צריכה לטפל בשירותי הדת?", ערוץ 7, 5/3/2019)

קריקטורה: יחסי דת ומדינה

ענה על שאלה 1 – שאלת חובה (18 נקודות).

1. נוהגים לאפיין יחסי דת ומדינה על פי דגמים שונים.

א. הצג שני טיעונים בעד הפרדת הדת מן המדינה בישראל: טיעון אחד על פי מה שלמדת וטיעון אחד

מן הקטע. (6 נקודות)

ב. ציין איזה דגם של יחסי דת ומדינה מתואר בקריקטורה.

הצג מאפיין אחד של דגם זה שבא לידי ביטוי בקריקטורה.

(6 נקודות)

ג. הצג את הדגם הישראלי של יחסי דת ומדינה. (6 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 2-4 (לכל שאלה – 10 נקודות).

2. הצג מאפיין אחד של הציבור המסורתי שבא לידי ביטוי בקטע.
על פי מה שלמדת, הצג את הביקורת של אחת הקבוצות – דתיים או חילונים – כלפי הציבור המסורתי.
 3. בחברה היהודית יש גישות שונות בנוגע למעמדה של הרבנות הראשית.
בחר בשניים מן הציבורים האלה: חרדים, דתיים-לאומיים, חילונים, והצג את הגישה של כל אחד מהם כלפי הרבנות הראשית.
 4. רוב בחורי הישיבות מן המגזר החרדי אינם מתגייסים לשירות בצבא.
יש התומכים בפטור מגיוס לבחורי ישיבה ויש המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה.
בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:
– טענה – הצגת עמדתך באופן ברור.
– הנמקה – הצגת שני נימוקים, שבאמצעותם תבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.
- ענה על שתיים מן השאלות 5-8 (לכל שאלה – 6 נקודות).
5. הצג הבדל אחד בין הרפורמים לבין הקונסרבטיבים.
 6. הצג אחד מן הזרמים בחברה החרדית: העדה החרדית או החרדי החדש.
 7. הצג את המושג פוליטיקה של הסדרה, והבא דוגמה אחת ליישומו בחברה הישראלית.
 8. על פי מה שלמדת, הצג טענה אחת בעד הנהגת נישואים אזרחיים בישראל וטענה אחת נגד הנהגתם.

פרק שני – החברה הערבית והדרוזית בישראל (50 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על שאלה 9 – חובה (18 נקודות לשאלה),
על שתיים מן השאלות 10–12 (לכל שאלה – 10 נקודות),
ועל שתיים מן השאלות 13–16 (לכל שאלה – 6 נקודות).
עיינין בקטע ובתרשים שלפניך וענה על השאלות לפי ההוראות.

מוחמד בן זאיד וערביי ישראל

להסכם השלום בין ישראל ובין איחוד האמירויות צפויה להיות השפעה מרחיקת לכת על תחומים רבים ומגוונים, ובהם יחסיהם של ערביי ישראל עם המדינה ושילובם בשוק התעסוקה.

כבר שנים רבות מתקיים שיח מורכב בין ערביי ישראל ובין מדינת ישראל. למעט קיצוניים בשני הצדדים, כבר התגבשה במהלך הזמן ההבנה כי שתי האוכלוסיות, זו היהודית וזו הערבית, נועדו לחיות זו בצד זו והן ימשיכו לחיות ביחד על אף האתגרים הרבים והמורכבים. עם זאת נראה שערביי ישראל היססו ונמנעו מהשתלבות מלאה ועמוקה בחברה הישראלית ובשוק העבודה הישראלי, והכלכלה הערבית-ישראלית מתנהלת זה זמן רב כמו כלכלה בתוך כלכלה.

על פי מחקרים, בעשור האחרון רואים מגמה חדשה בקרב ערביי ישראל - הם מעוניינים להשתלב בחברה הישראלית. אולם יש נציגים פוליטיים של הציבור הערבי בישראל שנשמעים אחרת. הם עדיין מחזיקים בתפיסת עולם ולפיה האזרח הערבי-ישראלי מוטד בראש ובראשונה מהמתרחש אצל אָחיו בגדה וברצועת עזה. לדעתם, אין סיבה להידוק היחסים עם ישראל הריבונית, למרות הרווחה שיכולה לצמוח מכך עבור הציבור שהם מייצגים. לטעמי זוהי תפיסה מוטעית - לפי המחקרים רוב ערביי ישראל מוטדדים מסוגיות הנוגעות לחיי היום-יום שלהם: בריאות, חינוך, תשתיות ותעסוקה יותר משהם מוטדדים מסוגיות פוליטיות אזוריות.

והינה פרץ לחיינו מוחמד בן זאיד, יורש העצר של אבו דאבי בירת איחוד האמירויות הערביות. את שמו הכירו עד לא מזמן רק מעטים בישראל ועכשיו כולם מייחלים לביקורו בירושלים. בן זאיד מראה לכולנו שאפשר גם אחרת. באומץ לב ובמנהיגות שמזכירה את הנשיא המצרי המנוח אנוואר אל-סאדאת, אומר בן זאיד בפשטות את מה שרבים בעולם הערבי חושבים כבר שנים רבות: נהרות הדם שנשפכו, מיליארדי הדולרים ששולמו והזמן הרב שעבר, כל אלה לא קידמו את הסוגיה הפלסטינית במאומה, אולי אפילו להיפך. אני חושב שמוטב לנקוט גישה מעשית, ועל אף הגישה הבסיסית שלא השתנתה בנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני, אין סיבה שלא לקדם בגלוי את הידוק היחסים עם ישראל ולהרוויח מכך. להרוויח בגדול.

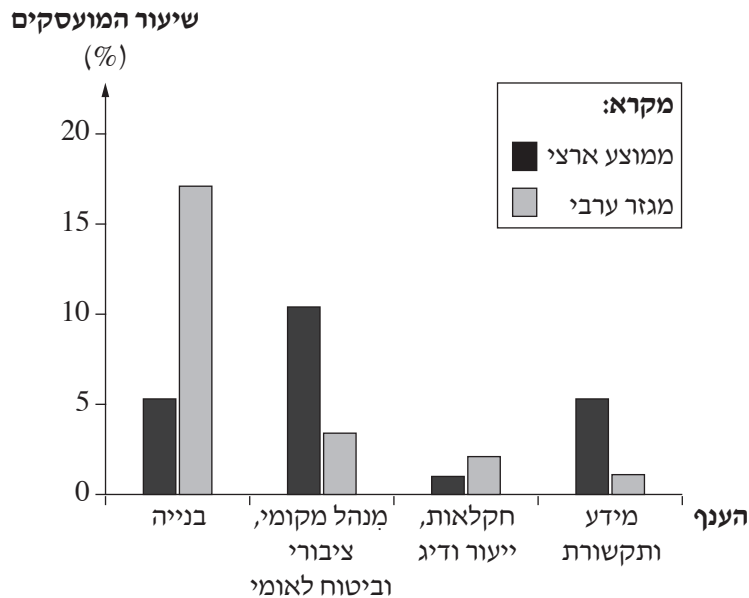
זהו גם הזמן להידוק היחסים עם ערביי ישראל המעוניינים בכך. אני פוגש עשרות רבות של צעירים וצעירות מן החברה הערבית, ושומע מהם שהם רוצים לצאת מן המסלול המייעד אותם למקצועות שהשכר בהם נמוך יחסית כמו חקלאות, בניין, סיעוד ועוד. כל אזרח חמישי בישראל הוא ערבי, אך שיעורם של ערביי ישראל במקצועות שבתחית קשת המיומנויות עדיין גדול מדי ביחס לשיעורם באוכלוסייה. צעירי וצעירות החברה הערבית בישראל חולמים על השתלבות בתחומי ההנדסה, ההייטק, המחקר, השירות הציבורי ועוד. גם ממשלות ישראל מבינות כבר שנים כי השתלבות של ערביי ישראל בכלכלה ובחברה היא ברכה והיא תזניק את המשק ותפתח אותו לעולמות חדשים.

(שים לב: המשך הקטע בעמוד הבא.)

לדעתי, יש כאן הזדמנות לשינוי עבור הציבור הערבי בישראל. בייחוד בתקופה זו, שבה ערביי ישראל נפגעו קשות בגלל הקורונה, הגיע הזמן להתנער מתפיסות ישנות. זה הזמן לעשות "מעשה מוחמד בן זאיד" ולהבין שאפשר גם אחרת. זה הזמן להפגין אומץ לב אזרחי ולהקשיב לרחשי ליבו של הציבור הערבי, כי בעולם שבו אין גמישות מחשבתית - כולנו מפסידים.

(מעובד על פי ע' חורש, "ערביי ישראל צריכים לקחת דוגמה ממוחמד בן זאיד", כלכליסט, 31/08/2020)

תרשים: שיעור המועסקים בכמה מענפי התעסוקה בישראל – ממוצע ארצי והמגזר הערבי (2018)

(הנתונים על פי נתוני תעסוקה ושכר בחברה הערבית בדגש על ענף ההייטק, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 14/9/2020)

ענה על שאלה 9 – שאלת חובה (18 נקודות)

9. כותב המאמר מדגיש את החשיבות של השתלבות ערביי ישראל בחברה הישראלית ובתעסוקה בישראל.
- א. הצג שני הבדלים בתחום התעסוקה בין האוכלוסייה הערבית ובין האוכלוסייה היהודית בישראל. בתשובתך התייחס להבדל אחד המוצג בקטע ולהבדל נוסף על פי מה שלמדת. (6 נקודות)
- ב. על פי מה שלמדת, הצג שתי פעולות שממשלת ישראל נוקטת לעידוד התעסוקה בקרב האוכלוסייה הערבית. (6 נקודות)
- ג. האם הנתונים המוצגים בתרשים תומכים בדברים הנאמרים בקטע או מנוגדים להם? בסס את תשובתך על שני נתונים מן התרשים. (6 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10–12 (לכל שאלה – 10 נקודות).

10. הצג את שני מעגלי השייכות החיצוניים של ערביי ישראל: הזהות הערבית (חלק מן האומה הערבית) והזהות הפלסטינית. הסבר את עמדתו של כותב הקטע בנוגע להזדהות של ערביי ישראל במעגל הזהות הפלסטיני.

11. הצג שני שינויים חברתיים בחברה הערבית בישראל שחזקו את המעמד של הנשים הערביות. הסבר בנוגע לאחד מן השינויים את ההשפעה שלו על השתלבות של נשים ערביות בתעסוקה.

12. שיעור קטן מערביי ישראל בוחרים להתנדב בשירות אזרחי. יש התומכים בהתנדבות של ערביי ישראל בשירות אזרחי ויש המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה. בכתבתך הקפד על הרכיבים האלה:
 – טענה – הצגת עמדתך באופן ברור.
 – הנמקה – הצגת שני נימוקים, שבאמצעותם תבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

ענה על שתיים מן השאלות 13–16 (לכל שאלה – 6 נקודות).

13. הצג שתי מגמות התפתחות במערכת החינוך הערבית בישראל.

14. הצג את הגישה הרפובליקנית כלפי מיעוטים במדינה דמוקרטית.

15. הצג את המושג מאבק הכרה.

הבא דוגמה למאבק הכרה של החברה הערבית בישראל.

16. הצג שתי מסקנות של דוח ועדת אור לחקירת אירועי אוקטובר 2000.

בהצלחה!